

Артур Конан Дойл

Пес Баскервілів

Розділ 1

Шерлок Голмз

Шерлок Голмз, що мав звичай вставати дуже пізно, за винятком тих нерідких випадків, коли зовсім не лягав спати, сидів і снідав. Я стояв перед каміном і тримав у руках палицю, що її наш гість забув учора ввечері. Це була гарна товста палиця з круглою насадкою. Якраз під насадкою на палиці була широка (з цаль завширшки) срібна бинда, а на цій бинді виритовано: «Джеймзові Мортімерові. М. R.C. S.¹ від його друзів з С.С.Н.², 1884». Це була якраз така палиця, які носять звичайно старомодні родинні лікарі, — чимала, міцна й надійна.

— Що ви з нею робите, Ватсоне?

Голмз сидів до мене спиною, а я нічим не виявив свого заняття.

— Як ви довідались що я роблю? У вас, мабуть є очі в потилиці.

— У мене принаймні є гарно одполірований

---

¹ Member of the Royal College of Surgeons

² Charing Cross Hospital

кавник, і він стоїть переді мною, — відповів Голмз. — Але скажіть мені, Ватсоне, що ви робите з палицею нашого гостя? А що ми, на жаль, упустили його візиту і не маємо уявлення про те, чого він приходив, то цей знак пам'яті набуває певного значення. Послухаю, яке ви склали уявлення про людину за його палицею.

— Я вважаю, — сказав я, користуючись, оскільки міг, методою мого приятеля Голмза, — що доктор Мортімер — успішний літній лікар, що має повагу, раз знайомі зробили йому такий подарунок.

— Добре! — ухвалив Голмз.

— Чудово!

— Я також думаю, що він, мабуть, сільський лікар і багато ходить пішки.

— Чому?

— Тому, що ця палиця — безперечно гарна, коли була новою, — дуже подряпана. Навряд чи міг би її довести до такого стану міський лікар. Залізний наконечник до того стертий, що цілком зрозуміло, що лікар чимало попоходив з цією палицею.

— Чудово! — зауважив Голмз.

— На ній виритовано: «Від друзів з С.С.Н.» Вважаю, що ці букви позначають якесь полювання, якесь місцеве товариство мисливців, членам якого він, мабуть, робив лікарську допомогу: за це вони й зробили йому цей незначний подарунок.

— Бігме, Ватсоне, ви перевищуєте самого себе, — сказав Голмз, відсуваючи стільця й закурюючи цигарку.

— Я мушу сказати, що в усіх ваших оповіданнях про мої незначні досягнення ви надто низько оцінювали свої власні здібності. Признаюсь, любий друже, я дуже зобов'язаний вам...

Ніколи раніш не казав він так багато, і я мушу признатися, слова його мене вельми вдовольнили, бо мене часто ображала його байдужість до мого захоплення ним і до моїх спроб розповісти про його методу. Я, крім того, пишався, що остільки засвоїв його систему, що навіть заслугував на його похвалу. Голмз узяв у мене з рук палицю і розглядав її кілька хвилин. Потім із виразом підвищеного інтересу він поклав цигарку і, підійшовши з палицею до вікна, почав її роздивлятися побільшувальним склом.

— Цікаво, але елементарно, — промовив він, сідаючи у свій улюблений куточок на канапу. — Є, звичайно, одна або й дві правильні вказівки щодо палиці. Вони дають нам підставу для кількох висновків.

— Хіба я спустив будь — що з ока? — спитав я з деякою самопевністю. — Сподіваюсь, нічого важливого.

— Боюся, любий Ватсоне, що багато з ваших висновків помилкові. Я цілком щиро сказав, що ви

збуджуєте моє мислення, виявляючи ваші помилки. Я випадково натрапив на справжній слід. Я не кажу, що ви цілком помиляєтесь. Людина ця, без сумніву, — сільський лікар, і він дуже багато ходить.

— Так я мав слухність?

— Остільки — так.

— Але це ж і все?

— Ні—ні, любий Ватсоне, не все, далеко не все! Я, приміром, сказав би, що подарунок лікареві зроблено швидше від шпиталю, ніж від мисливського товариства, і якраз перед цим шпиталем поставлено літери С.С.Н., а це само собою наштовхує на думку слова Черінг Крос.

— Мабуть, ви маєте рацію.

— Все промовляє за таке тлумачення. І коли ми візьмемо його за основну гіпотезу, то матимемо й нові дані для встановлення особистості цього невідомого гостя.

— Ну, тоді припускаючи, що букви С.С.Н. мусять визначати Черінг—кроський шпиталь, які ж ми можемо зробити далші висновки?

— Хіба ви не відчуваєте, як вони самі напрошуються? Адже ви вже знаєте мою систему, — застосуйте її.

— Для мене безперечний тільки один висновок, що людина ця практикувала в місті, раніш як переїхати на село.

— Мені здається, що ми можемо піти трохи далі. Продовжуйте в тому самому напрямі. З якого приводу, певніш за все, можна було б зробити подарунок? Коли друзі його могли умовитись, щоб виявити свою прихильність до нього? Очевидно, в той момент, коли лікар Мортімер кидав шпиталь з тим, щоб узятися за приватну практику. Ми знаємо, що було зроблено подарунок. Ми вважаємо, що лікар Мортімер проміняв службу в міському шпиталі на сільську практику. Так чи буде надто сміливим висновок, зроблений з цих двох передумов, що лікар одержав подарунок з приводу цієї переміни?

— Звичайно, це, мабуть, так і було.

— Тепер зауважте, що він не міг бути на дирекції шпиталю, бо тільки людина з міцно усталеною практикою могла посідати таке місце, а така людина не пішла б на село. Чим же він був? Коли він, маючи посаду в шпиталі, не входив до його дирекції, то він міг бути тільки лікарем або хірургом-куратором, чимось трохи більшим за студента на практиці. Він покинув шпиталь п'ять років тому: рік позначено на палиці. Отже, любий Ватсоне, уявлюваний вами поважний літній родинний лікар зникає і з'являється молода людина не старша за тридцять років, приязна, нешанолюбна, неуважна, власник улюбленого пса, про якого я в загальних рисах скажу, що він

більший від тер'єра і менший за мастифа.

Я неймовірно засміявся, коли Шерлок Голмз, сказавши це, притулився до канапи й почав пускати до стелі кільця диму.

— Щодо вашого останнього припущення, то я не маю засобів його перевірити, — сказав я.

— Але, в усякому разі, неважко знайти деякі відомості про вік та кар'єру цієї людини.

З невеликої полички медичних книг я взяв лікарський покажчик і відкрив його на імені Мортімер; їх було кілька, але тільки одно з них могло стосуватися нашого відвідувача. Я прочитав уголос такі відомості:

«Мортімер, Джеймз, М. R.C.S., 1882, Грімпен, Дартмур, Девон, лікар — куратор, від 1882 до 1884 в Черінг—кроському шпиталі. Одержав джаксонівську премію за роботу з порівняльної патології під назвою «Чи хвороби є спадкові». Член — кореспондент шведського патологічного товариства, автор статей: «Кілька винятковостей атавізму» (Ланцет, 1882), «Чи прогресуємо ми?» (Психологічний журнал, 1883). Служить у округах Грімпен, Торзлей і Гай Баро».

— Ні найменшого натяку, Ватсоне, на місцеве товариство мисливців, — сказав Голмз з саркастичною посмішкою.

— Але, сільський лікар, як ви завволили проникливо зауважити. Я гадаю, мої висновки досить підтверджені. Що ж до наведених мною прикметників, то, коли не помиляюсь, вони були: приятний, нешанобливий і неухважний. Я з досвіду знаю, що в цьому світі тільки приятна людина одержує знаки уваги, тільки нешаноблива кидає лондонську кар'єру для сільської практики і тільки неухважна залишає замість візитної картки свою палицю, прождавши вас у вашій кімнаті цілу годину ...

— А пес?

— Мав звичай носити за своїм паном цю палицю. А що ця палиця важка, то пес міцно тримав її за середину, де виразно помітно сліди його зубів. Сліди цих зубів свідчать, що щелепа пса велика для тер'єра і мала для мастифа. Це, мабуть ... еге ж, звичайно, це кучерявий спанієль.

Голмз встав з канапи і, кажучи це, ходив по кімнаті. Потім він спинився коло вікна. В його голосі звучала така певність, що я здивовано поглянув на нього.

— Любий друже, яким способом ви можете бути певні того?

— З тієї звичайнісінької причини, що я бачу

пса на порозі коло ваших дверей, а от пан його дзвонить. Будь ласка, не виходьте, Ватсоне. Він ваш колега, і ваша присутність може бути корисна для мене. Настав, Ватсоне, надзвичайно важливий — може бути, драматичний — момент: ви чуєте на східцях ходу людини, яка мусить внести щось у ваше життя, і ви не знаєте, чи на добре це, чи ні. Чого треба лікареві Джеймзові Мортімерові, людині науки, від Шерлока Голмза, фахівця в справі злочинів? ... Увійдіть!

Вигляд нашого відвідувача здивував мене, бо я сподівався побачити типового сільського лікаря. Він був дуже високий на зріст, тонкий, з довгим, схожим на дзьоб, носом, що виставав між двома гострими сірими очима, поставленими близько одне від одного; вони дуже блищали з-за окулярів у золотій оправі. Він був одягнений у професійний, але занехаяний костюм: його сурдут брудний, а штани попротирані. Хоч він був ще молодий, але спина його вже згорбилась, і він ступав, нахиливши вперед голову, з виразом допитливої доброзичливості.

Коли він увійшов, то помітив палицю в Голмзових руках і підбіг до неї з радісним вигуком:

— Я дуже радий! Я не був певний, чи тут її лишив, чи в пароплавній конторі. Я б не хотів ні за що на світі загубити цієї палиці.

— Це, мабуть, подарунок? — сказав Голмз.

— Так.

— Від Черінг—кроського шпиталю?

— Від кількох друзів, що служили там, з приводу мого одруження.

— Гай — гай, це погано! — втрутився Голмз, хитаючи головою.

Очі лікаря Мортімера блиснули крізь окуляри тихим здивуванням.

— Чого ж це погано?

— Тільки того, що ви зруйнували наші невеликі висновки. З приводу вашого одруження, кажете ви?

— Так, я женився і залишив шпиталь, а разом з ним і всі надії на практику консультанта. Це було потрібно для того, щоб я міг збудувати своє родинне життя.

— Ага, так ми по суті вже не так і помилилися, — сказав Голмз.

— Отже, доктор Джеймс Мортімер ...

— Звичайнісінький лікар!

— І, мабуть, людина з точним мисленням.

— Безрада у науці, пане Голмз. Збирач череп на берегах великого недослідженого океану. Вважаю, я звертаюся до Шерлока Голмза, а не ...

— Ні, це мій приятель, доктор Ватсон.

— Дуже радий, що зустрів вас. Я чув ваше ім'я в зв'язку з іменем вашого приятеля. Ви дуже цікавите мене, пане Голмз. Я нетерпляче чекав

побачити такий доліхоцефальний череп і так виразно розвинені надочні кістки. Ви нічого не будете мати проти, коли я проведу пальцем по вашому тім'яному швові? Знімок з вашого черепа, поки оригінал його ще діє, становив би окрасу всякого антропологічного музею. Я зовсім не маю намірів бути нечемним, але признаюсь, що прагну вашого черепа.

Шерлок Голмз показав дивовижному гостеві на стільця і сказав:

— Я бачу, що ви надпоривний прихильник своєї ідеї, як я своєї. Я бачу на вашому вказівному пальці знаки, що ви сам крутите собі цигарки. Закурюйте, будь ласка!

Гість вийняв із кишені тютюн і папір і з надзвичайною спритністю скрутив цигарку. У нього були довгі тремтячі пальці, рухливі і непокійливі, як дотикальця комахи.

Голмз мовчав, але його швидкі погляди свідчили про те, оскільки він цікавиться нашим дивовижним гостем.

— Я вважаю, — сказав він нарешті, — що ви зробили мені честь прийти сюди учора ввечері і знову сьогодні не з виключною метою досліджувати мій череп.

— Ні, ні! Хоч я щасливий, що одержав і цю змогу. Я прийшов до вас, пане Голмз, тому, що визнаю себе непрактичною людиною, і тому, що я